

УДК 378.06

ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА

©Маркова В.М.

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про автора:

Маркова Влада Миколаївна: ORCID: 0000-0003-1594-0364; wlada.markova2017@gmail.com; кандидат педагогічних наук; доцент кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти, Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, 61003, Україна

В даній статті розглянуто аспекти професійно-комунікативної компетентності майбутніх інженерів-педагогів. Визначено сутність професійно-комунікативної компетентності інженера-педагога

Проаналізовано поняття «компетенція» і «компетентність». Акцентовано увагу на види комунікативної діяльності інженера-педагога, Під професійною компетентністю педагога розуміємо єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності.

Професійно-комунікативна діяльність інженера-педагога полягає у виконанні дій, спрямованих на включення учнів у різноманітні види діяльності, створення колективу й організацію сумісної діяльності. Діяльність інженера-педагога спрямована на встановлення педагогічно доцільних стосунків педагога з учнями, їх батьками, з іншими педагогами, представниками громадськості.

Спеціалісти будь-якої сфери діяльності мають володіти загальною компетентністю, необхідною для існування в соціумі, для розв'язання будь-яких ситуацій, навіть не пов'язаних з конкретною професійною діяльністю.

В статті відмічено особливості професійно-комунікативної компетентності майбутнього інженера-педагога.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, інженер-педагог, загальна компетентність, комунікативна культура, компетенція, професійно-комунікативна компетенція

Маркова В.М. "Профессионально-коммуникативная компетентность будущих инженеров-педагогов"

В данной статье рассмотрены аспекты профессионально-коммуникативной компетентности будущих инженеров-педагогов. Определена сущность профессионально-коммуникативной компетентности инженера-педагога.

Проанализированы понятия «компетенция» и «компетентность». Акцентируется внимание на виды коммуникативной деятельности инженера-педагога, Под профессиональной компетентностью педагога понимаем единство его теоретической и практической готовности к осуществлению педагогической деятельности.

Профессионально-коммуникативная деятельность инженера-педагога заключается в выполнении действий, направленных на включение учащихся в различные виды деятельности, создание коллектива и организацию совместной деятельности. Деятельность инженера-педагога направлена на установление педагогически целесообразных отношений педагога с учащимися, их родителями, с другими педагогами, представителями общественности.

Специалисты любой сферы деятельности должны обладать общей компетентностью, необходимой для существования в социуме, для решения любых ситуаций, даже не связанных с конкретной профессиональной деятельностью.

В статье отмечено особенность профессионально-коммуникативной компетентности будущего инженера-педагога.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, инженер-педагог, общая компетентность, коммуникативная культура, компетенция, профессионально-коммуникативная компетенция

Markova V.N. "Professional communicative competence of future engineers-pedagogues"

The article considers the aspects of professional communicative competence of future engineers-pedagogues and defines the essence of professional communicative competence of an engineer-educator.

The nuances of the meaning of the concept "competence" are analyzed. Special emphasis is placed on the types of communicative activities of an engineer-pedagogue. The author regards professional competence of an educator as the unity of his/her theoretical and practical readiness to perform pedagogical activity.

Professional communicative activity of an engineer-pedagogue consists in carrying out actions aimed at involving students in various activities, creating a team and organizing group activities. The activity of an engineer-pedagogue is directed at establishing pedagogically appropriate relations between the teacher and his/her students, their parents, other teachers, and representatives of the public.

Specialists of any sphere of activity must have general competence indispensable for living in modern society and solving any situations, even those which are not related to specific professional activities.

The article features peculiarities of professional communicative competence of future engineers-pedagogues.

Keywords: competence, professional competence, engineer-pedagogue, general competence, communicative culture, competence, professional and communicative competence.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Проблема підготовки фахівців конкурентоздатних як на вітчизняному, так і на світовому ринку праці є одним із актуальних питань сучасної вищої школи України.

Значною мірою це стосується підготовки спеціалістів інженерної сфери, визначеної законодавством України однією з пріоритетних, що обумовлює підвищення вимог до її працівників. Згідно з Державною цільовою програмою розвитку професійно-технічної освіти на 2011-2015 роки, одним із основних пріоритетів є європейський рівень освіти. На сучасному етапі розвитку держави основним завданням професійної освіти є якісна підготовка інженера-педагога, яка об'єднує в собі професійні та людські якості.

Учений О.Московченко, формулюючи філософію та стратегію інженерно-технічної освіти [10,11], вказує на те, що в ХХІ столітті головною фігурою сучасності стає інженер, а інженерно-технічна освіта виходить на передній план світового освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблеми професійно-комунікативної компетентності присвячені праці науковців: дослідження про людину, спілкування як особливий, важливий вид діяльності (Г.Андрєєва, О.Бодальов, А.Брудний, Л.Буєва, А.Добрович, М.Жинкин, М.Каган, О.Леонтєв, М.Ночевник, Б.Родіонов, Л.Ситниченко, В.Соковнін та інші); висвітлення загальних основ міжособистісної комунікації (І.Абелева, А.Брудний, О.Гойхман, Н.Казарінова, Ю.Крижанська, В.Куніцина, Б.Паригін, В.Погольша, Р.Потапова, О.Прутченков, Б.Родіонов, О.Соколов, В.Третьяков, О.Цуканова та інші); обґрунтування комунікативної компетентності (О.Бодальов, Л.Бечмен, А.Брудний, В.Введенський, Н.Волкова, О.Гойхман, О.Даніленко, Ю.Ємельянов, Ю.Жуков, М.Каган, Н.Казарінова, М.Кенел, В.Куніцина, Ю.Крижанська, Б.Ломов, А.Мудрик, Л.Петровська, В.Погольша, О.Прутченков, Б.Родіонов, М.Свейн, В.Соковнін, О.Соколов, Л.Столяренко, В.Третьяков, Ю.Федоренко, Д.Хаймс, Н. Чомський та інші).

Мета статті полягає в розкритті особливостей професійно-комунікативної компетентності майбутнього інженера-педагога

Виклад основного матеріалу. В умовах модернізації вищої освіти для визначення кінцевого результату навчання замість поняття «професіоналізм» все частіше

використовують більш широкі, ємні поняття: «компетенція» і «компетентність». Але при цьому маємо різні підходи до їх визначення.

Більшість науковців поняття «компетенція» визначають як сукупність знань та вмінь у певній сфері діяльності людини. У виконаному дослідженні поняття «компетенція» розглядається як сукупність знань і вмінь із загальних питань або питань професійної діяльності, які пов'язані з кваліфікаційними вимогами до фахівців певної сфери.

Щодо визначення поняття «компетентність», то в науковій літературі існує декілька підходів. Експерти країн ЄС пов'язують її зі здатністю особистості застосовувати наявні знання й уміння в повсякденному житті та професійній діяльності. Подібної точки зору дотримуються науковці Ю.Варданян, В.Сластьонін, які під компетентністю розуміють, окрім наявності певних знань і практичного досвіду, готовність особистості використовувати їх для розв'язання певних завдань [4]. С. Бондар ототожнює компетентність зі здатністю особистості діяти [2].

І.Зимня розкриває це поняття як «інтелектуально і особистісно зумовлену соціально-професійну життєдіяльність людини, що базується на знаннях» [8, с. 4].

Н.Родигіна ототожнює категорію «компетентність» з авторитетністю, обізнаністю, кваліфікованістю [17], з обсягом і якістю вмінь та навичок, за допомогою яких суб'єкт має можливість належним чином виконувати певні завдання, тобто можливість встановлення зв'язку між набутими знаннями та ситуацією.

На думку Р. Чернишової, В. Андрюханової [20], компетентність передбачає логічне поєднання мобільності знань як уміння відібрати потрібну інформацію та вміння використовувати знання в конкретній ситуації, критичність мислення.

Л.Плужник під поняттям «компетентність» розуміє глибину і характер поінформованості робітника відносно професійної діяльності й професійного поля, в якому він діє, а також здатність до ефективної реалізації на практиці своєї професійної кваліфікації і досвіду, в широкому значенні цього слова – це рівень успішності взаємодії людини з соціальним середовищем [13].

В.Федорченко вважає, що компетентність – це не тільки наявність достатніх знань і вмінь у певній галузі, а й уміння ефективно застосовувати їх згідно зі своїми повноваженнями [19].

У нашому дослідженні поняття «компетентність» розглядалося як більш широке, ніж компетенція, адже остання входить до її складу як здатність особистості здійснювати ефективну професійну діяльність інженера-педагога, використовуючи на практиці знання й уміння. Компетентність включає не лише знання й уміння, а й «систему ціннісних орієнтацій, звичок тощо», вона є проявом компетенції.

Ми погоджуємося з думкою І.Зимньої, яка вважає, що компетентностями стають компетенції, які, проявляючись в поведінці, діяльності людини, стають її особистісними якостями, властивостями. «Компетентності характеризуються мотиваційними, смисловими, регуляторними складовими поряд зі знаннями та досвідом» [8, с.10], тобто компетентність – це володіння особистістю відповідною компетенцією в поєднанні з її особистим відношенням до неї та предмету діяльності.

Особливого значення в умовах тенденції до зміни педагогічної парадигми «людини, що має знання, уміння й навички» на парадигму «людини, підготовленої до життєдіяльності», здатної активно та творчо мислити, діяти, саморозвиватися і самовдосконалюватися, набуває наявність у фахівців не лише ґрунтовних теоретичних знань і вмінь, а й здатності застосовувати їх на практиці.

Аналіз наукових джерел (Н.Бібік, О.Овчарук, О.Пометун, О.Савченко, А.Хуторський та інші) дозволяє пов'язувати поняття «компетенція» в навчанні зі зміщенням акцентів із накопичення суб'єктами знань, вмінь і навичок на формування й розвиток здатності практично діяти, застосовувати досвід успішної професійної діяльності в певній сфері, а компетентність розглядати як результат оволодіння людиною певними компетенціями.

Слід зазначити, що спеціалісти будь-якої сфери діяльності мають володіти *загальною компетентністю*, необхідною для існування в соціумі, для розв'язання будь-яких ситуацій, навіть не пов'язаних із конкретною професійною діяльністю.

Науковці І. Прокопенко та В.Євдокимов загальну компетентність розуміють як здатність особистості до аналізу, синтезу, загальні знання, здатність до самостійного навчання, співпраці та комунікації, цілеспрямованість, лідерські риси, організованість та здатність до планування [15, с.127].

За даними ЮНЕСКО, в сучасних умовах для майбутніх фахівців, поряд з академічною успішністю, важливим є оволодіння низкою таких якостей, як:

- добре розвинені навички усної та писемної комунікації;
- навички роботи з інформаційними технологіями;
- критичне мислення;
- потреба в безперервній освіті;
- вміння працювати в групах;
- креативність та ініціативність;
- самодисципліна, здатність до постійної роботи, що вимагає неабияких зусиль;
- здатність отримувати задоволення від роботи в умовах здорової конкуренції;
- культурна обізнаність, зокрема на міжнародному рівні;
- орієнтованість на результат;
- вміння приймати самостійні рішення тощо.

У цьому контексті серед основних компетентностей, тобто «комплексу якостей особистості, що дають змогу ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах і які сприяють розвитку суспільства й особистому успіху, що можуть бути застосованими в багатьох життєвих сферах», українські педагоги розмежовують компетентності: загальнокультурну, соціальну, здоров'язберігаючу, громадянську, підприємницьку, інформаційних і комунікаційних технологій та вміння засвоювати знання протягом життя.

В. Слинков, приділяючи увагу, окрім переліченого, і фізичному станові працівника (що для деяких спеціальностей значною мірою визначає здатність реалізувати наявний потенціал особистості у професійній діяльності), висуває такі вимоги до персоналу, як: наявність професійних знань, умінь, навичок, професійних і ділових якостей (організованість, відповідальність, ініціативність, заповзятливість), морально-психологічних (особистісні риси людини – здатність до самооцінки, чесність, справедливість, психічна стійкість, етика поведінки, стиль спілкування, дисциплінованість) та інтегральних якостей (стан здоров'я, загальна культура, культура мовлення, комунікабельність тощо) [18, с.34 - 35].

Розглядаючи компетентність професіоналу можемо виокремити такі особистісні детермінанти майбутнього інженера-педагога:

- комунікативні;
- вольові;
- моральні;
- емоційна культура;
- здатність керувати своїм емоційним станом.

Поряд із загальною компетентністю будь-якого фахівця розрізняють *компетентності професійні*, які відповідають виду діяльності, спеціальності, адже кожному виду діяльності притаманні певні особливості, необхідні певні знання, досвід, особистісні якості.

Одночасно необхідно констатувати наявність різних підходів щодо тлумачення саме професійної компетентності.

Ю. Варданян [4] ототожнюють професійну компетентність не лише з наявністю, а й із готовністю та здатністю особистості застосовувати теоретичні знання й практичний досвід для вирішення професійних завдань.

О. Ховов, звертаючи увагу на необхідність наявності певних особистісних якостей, розглядає професійну компетентність як сукупність професійних знань, умінь і якостей.

В.Федорченко [19] з компетентністю фахівців пов'язує наявність таких якостей, як ефективна професійна діяльність на робочому місці, мобільність, багатопрофільність, самовдосконалення, розвинені особистісні якості.

Згідно з аналізом наукової літератури, професійну компетентність розглядаємо як інтегрований результат набутого досвіду, пов'язаного з оволодінням професійними знаннями, уміннями використовувати їх сукупність у професійній діяльності, сформованістю відповідних особистісних якостей індивіда.

Зміст професійної компетентності залежить від сфери діяльності фахівців, специфіки об'єкта, суб'єкта, функцій предмета та продукту праці в інженерній діяльності.

Педагогічна діяльність – це особливий вид спілкування, спрямованого на передачу молодшим поколінням від старших накопичених людством знань, культури та досвіду, створення умов для особистого розвитку та підготовку до виконання певних соціальних ролей у суспільстві.

Формування комунікативної культури педагога є важливим аспектом успішності організації освітнього процесу, оскільки об'єктом праці тут є не речовий носій, а особистість у всій її неповторності.

Викладач постійно бере участь у процесі спілкування, що передбачає різноманітні та багатопланові відносини зі студентами та колегами. Існує реальна необхідність сучасного суспільства у спеціалістах, здатних до постійного розвитку власних особистісних якостей, духовного світу та професіоналізму. Тому інженер-педагог як спеціаліст системи «людина–людина» повинен мати високу комунікативну культуру, що передбачає наявність комунікативних знань, умінь та навичок, які є складовими компетентності викладача вищої школи.

Комунікативна культура виражається в умінні встановлювати гуманістичні, особистісно-орієнтовані взаємовідносини зі студентами та колегами, що передбачає наявність у педагога таких якостей:

- орієнтації на позитивні, сильні сторони, повага до іншої людини;
- здатності до розуміння та врахування емоційного стану іншого;
- вміння мотивувати людей на досягнення поставленої мети;
- повага до самого себе, знання своїх переваг, уміння використовувати їх у власній діяльності;
- сила характеру, якості лідера та здатність зацікавити.

Важливою складовою комунікативної культури є педагогічний такт, під яким розуміють професійну якість інженера-педагога, за допомогою якої він у кожному випадку застосовує до студентів найефективніший спосіб комунікативного впливу. Такт, як форма взаємовідносин зі студентами та колегами, визначається багатьма сторонами особистості інженера-педагога, його принципами, культурою поведінки, загальною ерудованістю та рівнем професійної освіченості. Він є результатом постійного саморозвитку, творчості інженера-педагога, показника гнучкості його розуму.

У числі основних складових такту можна назвати: повагу та вимогливість до учня; довіру, врівноваженість, діловий або емоційно виправданий тон у спілкуванні та раціональна побудова моделей поліспілкування («викладач-учень», «викладач-група учнів», взаємовідносини в педагогічному колективі). Якості особистості, що характеризують професійно-педагогічну спрямованість педагога, є концентрованим вираженням його авторитетності.

Отже, педагогічна культура, що розглядається у соціальному та індивідуально-особистісному плані, проявляється в культурі поведінки викладача. Її актуальність сьогодні є безумовною, особливо в сучасному суспільстві, в якому присутня багатоваріантність та різноплановість розвитку подій.

Роль викладача передбачає вибір цілей формування світогляду в майбутнього покоління, надання рекомендацій для вирішення складних питань. Педагогічний такт у цих умовах повинен бути не просто компонентом педагогічної культури, а її основою, здатною регулювати систему складних взаємовідносин викладача та студента.

Таким чином, під професійною компетентністю інженера-педагога можна розуміти єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності.

Важливою складовою, без якої формування професійної компетентності майбутнього педагога є неможливим, виступає комунікативна культура.

Комунікативна культура постає як інтегральна якість особистості, що виконує функцію адаптації й адекватного функціонування людини в соціумі, містить у собі установки, стереотипи, позиції спілкування, ролі, цінності та творчий потенціал особистості.

Отже, високий рівень комунікативної культури є запорукою формування професійної компетентності педагога та ефективності його діяльності.

Діяльність інженера педагога є складним процесом, що передбачає поєднання двох компонентів: власне педагогічного (організацію навчання і виховання) та виробничо-технологічного (розробку виробничо-технічної документації, забезпечення виробничого процесу в майстернях, обслуговування матеріально-технічної бази лабораторій і кабінетів, освоєння нових технологічних процесів і техніки тощо). Основу такої діяльності становить вирішення педагогічних проблем, а виробничо-технологічний компонент виступає як засіб навчання та виховання. На відміну від праці вчителя, у структурі діяльності майстра і викладача системи професійно-технічної освіти є такі види діяльності, як: професійне виховання учнів, позанавчальна робота щодо підвищення професійної майстерності майбутніх фахівців, встановлення контактів із базовими підприємствами та трудовими колективами під час виробничої практики, забезпечення виробничого процесу, специфічна форма підвищення кваліфікації у вигляді стажування на підприємстві. Серед соціально значущих та професійно важливих якостей особистості інженера-педагога виділяють: професійну компетентність (інженерно-педагогічні знання і уміння, індивідуальний досвід, педагогічну майстерність); професійно важливі якості (активну життєву позицію, динамізм, емоційність, організованість, комунікативність, дидактичність, технічний інтелект, креативність, педагогічний інтелект); психодинамічні характеристики (активність, емоційну стабільність, темп реакції, швидкість вироблення умовних рефлексів). При цьому слід звернути увагу на те, що комунікативність – якість, необхідна для успішного виконання будь-якої педагогічної діяльності, – передбачає товариськість, емоційну експресію, розвинуте мовлення (правильну вимову, логічну стрункість викладу думок), педагогічний такт, здатність “прочитати” душевний стан учня за виразом обличчя, мімікою, жестами.

Головна мета діяльності інженера-педагога полягає в навчанні професії і формуванні особистості працівника, що реалізується за рахунок професійної орієнтації, підготовки, підвищення кваліфікації, залучення до громадсько-організаційної праці.

Т. Аболіна, у своїх працях трактує професіоналізм як сукупність досягнутих індивідом теоретичних знань, практичного досвіду і професійних навиків у визначеній сфері людської діяльності [1].

С. Дружилов переконаний, що в понятті “професіоналізм” відображається ступінь оволодіння людиною психологічною структурою професійної діяльності, яка відповідає існуючим в суспільстві стандартам і об’єктивним вимогам. Професіоналізм людини – це не лише досягнення нею високих виробничих показників, а й особливості її професійної мотивації, ціннісних орієнтацій, сутність праці для самої людини. І. Підласий вважає, що професіоналізм у педагогіці зводиться до здатності передбачати перебіг педагогічних процесів, їх наслідки, враховуючи при цьому вплив багатьох обставин, умов та конкретних чинників. Тобто професіоналізм – це вміння мислити і діяти професійно [14].

Висновки. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутнього інженера-педагога нерозривно пов’язане з формуванням у останніх комунікативних навичок, тобто розвиток комунікативної компетенції, за допомогою чого майбутні інженери-педагоги без особливих труднощів увійдуть у середовище професійної діяльності. Необхідно стимулювання студентів у цій сфері: створення умов для прояву і розвитку здібностей, для можливості робити правильні вибори. Адже тільки так – все разом – ми зможемо зробити наше суспільство повноцінним і розвиненим.

Перспективи подальших досліджень. Подальша дослідницька діяльність буде спрямована в напрямку розробки комунікативної технології, яка буде застосовуватись при організації навчально-виховного процесу.

Список використаних джерел

1. Прикладна етика: навчальний посібник для студ. вузів / Т.Г. Аболіна, В.Г. Нападиста, О.Д. Рихліцька та ін.; за наук. ред. В.І. Панченко. – Київ : Центр учбової літ., 2012. – 391с.
2. Бондар С. Компетентність особистості – інтегрований компонент навчальних досягнень учнів / С. Бондар // Біологія і хімія в школі. – 2003. – № 2. – С. 8-9.
3. Братцева Г. Г. Активные методы обучения и их влияние на смену педагогической парадигмы: [Электронный ресурс] / Г. Г. Братцева // Философия образования. – 2002. – № 233. – С. 336 - 340. – Режим доступа: <http://anthropology.ru>.
4. Варданян Ю. В. Становление и развитие профессиональной компетентности педагога и психолога : монография / Ю. В. Варданян. – М., 1998. – 179 с.
5. Введенский В. Н. Развитие педагогической профессии как социального института: теория, методология, практика : монография / В. Н. Введенский. – СПб: ГНУИОВ «РАО», 2004. – 230 с.
6. Дружилов С. А. Психология профессионализма субъекта труда: интегративный подход / С. А. Дружилов // Ежегодник Российского психологического общества : материалы 3-го Всероссийского съезда психологов: в 8 т. – СПб.: Изд-во СПбГУ, 2003. – Т.3. – С. 153-157.
7. Зеер Э. Ф. Профессиональное становление личности инженера-педагога / Э. Ф. Зеер. – Свердловск: Изд-во Уральского университета, 1988. – 120 с.
8. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании [Электронный ресурс] / И. А. Зимняя. – М.: Исслед. центр проблем качества подготовки спец-тов, 2004. – 42 с. – Режим доступа: www.ngosnews.ru.
9. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М., 1996. – 308 с.
10. Московченко А. Д. Философия и стратегия инженерно-технического образования / А. Д. Московченко // Инженерное образование. – 2004. – № 4. – С. 44-51.
11. Московченко А. Д. Фундаментальное и технологическое знание в инженерно-техническом образовании XXI века / А. Д. Московченко // Инженерное образование. – 2005. – № 3. – С. 27-29.
12. Новиков А. М. Об аспектах и уровнях развития профессиональной культуры специалиста [Электронный ресурс] / А. М. Новиков. – Режим доступа: <http://anovikov.ru>.
13. Плужник И. Л. Формирование межкультурной коммуникативной компетенции студентов гуманитарного профиля в процессе профессиональной подготовки [Электронный ресурс]: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01 / Ирина Ленаровна Плужник. – Тюмень, – 2003. – 335 с.
14. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс: учебник для студ. высш. учебн. заведений: в 2-х кн. / И. П. Подласый. – М.: ВЛАДОС, 2001. – Кн. 1.: Общие основы. Процесс обучения. – 570 с.
15. Прокопенко І.Ф. Педагогічні технології : навч. посібник / І. Ф. Прокопенко, В.І. Євдокимов. – Харків : Колегіум, 2005 – 224 с.
16. Ховов О. Б. Профессиональная педагогика: учебник / О.Б. Ховов. – М., 1997. – 214 с.
17. Родигіна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання / І. В. Родигіна. – Харків : Основа, 2006. – 96 с.
18. Слиньков В. Н. Управление персоналом : практик. рекомендации / В. Н. Слиньков. – Киев : Алерта, КНТ, 2006. – 240 с.
19. Федорченко В. К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму / В. К. Федорченко. – Київ : Слово, 2004. – 472 с.
20. Чернишова Р. Мета сучасної школи – компетентність / Р. Чернишова, В. Андрюханова // Директор школи. Україна, 2001. – № 8. – С. 91-96.

References

1. Abolina, TH, Napadysta, VH, Rykhlytska, OD et al. 2012, *Prykladna etyka*, [Applied ethics] Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv.
2. Bondar, S 2003, 'Kompetentnist osobystosti – intehrovanyi komponent navchalnykh dosiahnen uchniv', [Personality competence is an integrated component of students' learning achievements] *Biolojiia i khimiiia v shkoli*, no. 2, pp. 8-9.
3. Bratceva, GG 2002, 'Aktivnye metody obuchenija i ih vlijanie na smenu pedagogicheskoi paradigmy', [Active methods of teaching and their influence on the change of the educational paradigm] *Filosofija obrazovaniija*, no. 233, pp. 336-340, <<http://anthropology.ru>>.

4. Vardanjan, JuV 1998, *Stanovlenie i razvitie professionalnoj kompetentnosti pedagoga i psihologa*, [Formation and development of professional competence of a teacher and a psychologist] Moskva.
5. Vvedenskij, VN 2004, *Razvitie pedagogicheskoy professii kak socialnogo instituta: teorija, metodologija, praktika*, [Development of the pedagogical profession as a social institution: theory, methodology, practice] GNUIOV RAO, Sankt-Peterburg.
6. Druzhirov, SA 2003, 'Psihologija professionalizma subekta truda: integrativnyj podhod', [Psychology of professionalism of the labor subject: an integrative approach] *Ezhegodnik Rossijskogo psihologicheskogo obshhestva*, Izdatelstvo Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo universiteta, Sankt-Peterburg, vol. 3, pp. 153-157 .
7. Zeer, JeF 1988, *Professionalnoe stanovlenie lichnosti inzhenera-pedagoga*, [Professional formation of the personality of the engineer-teacher] Izdatelstvo Uralskogo universiteta, Sverdlovsk.
8. Zimnjaja, IA 2004, *Kljuchevye kompetentnosti kak rezultatивно-celevaja osnova kompetentnostnogo podhoda v obrazovanii*, [Key competences as a result-oriented basis of the competence approach in education] Issledovatel'skij centr problem kachestva podgotovki specialistov, Moskva, <www.ngosnews.ru>.
9. Markova, AK 1996, *Psihologija professionalizma*, [Psychology of professionalism] Moskva.
10. Moskovchenko, AD 2004, 'Filosofija i strategija inzhenerno-tehnicheskogo obrazovanija', [Philosophy and strategy of engineering education] *Inzhenernoe obrazovanie*, no. 4, pp. 44-51.
11. Moskovchenko, AD 2005, 'Fundamentalnoe i tehnologicheskoe znanie v inzhenerno-tehnicheskome obrazovanii XXI veka', [Fundamental and technological knowledge in the engineering and technical education of the 21st century] *Inzhenernoe obrazovanie*, no. 3, pp. 27-29.
12. Novikov, AM n.d., *Ob aspektah i urovnjah razvitiya professionalnoj kultury specialista*, [About the aspects and levels of professional culture development] <<http://anovikov.ru>>.
13. Pluzhnik, IL 2003, 'Formirovanie mezhkulturnoj kommunikativnoj kompetencii studentov gumanitarnogo profilja v processe professionalnoj podgotovki', [Formation of intercultural communicative competence of students of the humanitarian profile in the process of professional training] Doct.ped.n. thesis, Tjumen.
14. Podlasyj, IP 2001, *Pedagogika. Novyj kurs*, [Pedagogy. New Deal] Kniga 1 Obshhie osnovy. Process obuchenija, VLADOS, Moskva.
15. Prokopenko, IF & Yevdokymov, VI 2005, *Pedahohichni tekhnologii*, [Pedagogical technologies] Kolehium, Kharkiv.
16. Hovov, OB 1997, *Professionalnaja pedagogika*, [Professional Pedagogy] Moskva.
17. Rodyhina, IV 2006, *Kompetentnisno orientovanyi pidkhid do navchannia*, [Competency-oriented approach to learning] Osnova, Kharkiv.
18. Slinkov, VN 2006, *Upravlenie personalom*, [Personnel Management] Alerta, KNT, Kiev.
19. Fedorchenko, VK 2004, *Teoretychni ta metodychni zasady pidhotovky fakhivtsiv dlja sfery turizmu*, [Theoretical and methodical principles of preparation of specialists for the sphere of tourism] Slovo, Kyiv.
20. Chernyshova, R & Andriukhanova, V 2001, 'Meta suchasnoi shkoly – kompetentnist', [The purpose of the modern school is the competence] *Dyrektor shkoly. Ukraina*, no. 8, pp. 91-96.

Стаття надійшла до редакції 29.11.2017р.